ISSN 3083-5836 (PRINT)
ISSN 3083-5844 (ONLINE)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА**

Серія 18

Право

Випуск 50

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

УДК 06
Н 34

Витяг з реєстру суб'єктів у сфері медіа-реєстрантів. Ідентифікатор медіа R30-01419
(рішення № 932 від 28.09.2023 року)

Журнал включений до Переліку наукових фахових видань України відповідно до Наказу МОН України № 928 від 11 червня 2026 року (додаток 14) строком на три роки з 01 червня 2026 року по 31 травня 2029 року з присвоєнням категорії «Б». Кластер: Право. Спеціальність: D8 Право.

Науковий журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Статті у виданні перевіряються на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Офіційний сайт видання: www.chasopys.law.npu.kiev.ua

Мова видання: українська, англійська, іспанська, італійська, німецька, польська, словацька, угорська, французька, чеська

Рекомендовано рішенням Вченої ради Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Протокол № 5 від 05 листопада 2026)

Головний редактор:

П. В. Горінов – кандидат юридичних наук, доцент, заслужений працівник соціальної сфери України, декан соціально-гуманітарного факультету, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

Редакційна колегія:

Б. І. Андрусишин – доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри права, Український державний університет імені Михайла Драгоманова;

Бачу Ольга – PhD в галузі права, викладачка кафедри публічного права, Молдавський державний університет, керівник юридичного відділу Національної спілки виконавчих працівників Республіки Молдова (м. Кишинів, Молдова);

Є. В. Білозьоров – кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора навчально-наукового інституту № 2, Національна академія внутрішніх справ;

Т. В. Гавронська – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права, Український державний університет імені Михайла Драгоманова;

Корпадін Адріан-Габріель – доктор філософії, доцент, декан факультету Європейських студій, Університет імені Бабеша-Бойяї (м. Клуж-Напока, Румунія);

О. В. Макарова – кандидат юридичних наук, доцент, заступник декана соціально-гуманітарного факультету, Український державний університет імені Михайла Драгоманова;

Масено Мануель Давид – доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри права та фахівець із захисту даних, старший науковий співробітник, член координаційного комітету лабораторії UbiNET – Комп'ютерної безпеки та кіберзлочинності IPBeja, Політехнічний університет Бежі (м. Бежа, Португалія);

Н. М. Опольська – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри публічно-правових дисциплін, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського;

О. В. Токарчук – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник, Інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України;

О. О. Чумак – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри права, Український державний університет імені Михайла Драгоманова.

Н 34 **НАУКОВИЙ ЧАСОПИС** Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. *Серія 18. Право.* Журнал / М-во освіти і науки України, Український державний університет імені Михайла Драгоманова – Випуск 50. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2026. – 22 с.

УДК 06

У статтях розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів та співробітників наукових установ України, у яких висвітлюються актуальні теоретичні, наукові та науково-методичні проблеми правових наук.

© Автори статей, 2026
© Редакційна рада, 2026

УДК 343.195:343.277
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2026.50.01

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Андрусишин Богдан Іванович
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри права
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
b.i.andrusyshyn@npu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-5490-6874

АВТОНОМІЯ ЛЮДИНИ ТА ОБОВ’ЯЗОК МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПРАВАХ ПРО НЕДІЄЗДАТНІСТЬ ЗА УЧАСТЮ ПРИСЯЖНИХ

Розглянуто гарантії автономії повнолітньої особи у справах про визнання її недієздатною, які суд першої інстанції розглядає за участю присяжних. Актуальність проблеми зумовлена істотністю наслідків такого рішення та необхідністю індивідуалізованого обґрунтування втручання. Мета дослідження полягає в систематизації вимог до мотивувальної частини рішення та визначенні меж їх реалізації за чинним законодавством. Застосовано формально-юридичний, системний і порівняльний аналіз українського законодавства, міжнародних договорів, документів Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю та судової практики. Добір судових актів є цільовим і не є статистичною вибіркою. Опрацьовано наукові підходи до народної участі у правосудді, доступності, правового статусу недієздатних осіб і призначення опікуна. Визначено співвідношення цивільної правоздатності та дієздатності, медичного висновку та судової правової оцінки, представництва та особистої участі, розумного та процесуального пристосування. Виокремлено п’ять елементів мотивування: доказову підставу втручання, позицію людини, доступність процедури, оцінку альтернатив та обґрунтування строку дії рішення. Обов’язок змішаного складу суду мотивувати рішення, ухвалене більшістю, поєднується з правом на окрему думку. Запропоновано доповнення до статей 299 і 300 Цивільного процесуального кодексу України та узгодження переліку заявників у статті 42 Цивільного кодексу України. Ці пропозиції конкретизують процесуальні гарантії без створення нових матеріальних підстав недієздатності. Удосконалення мотивування не замінює переходу до підтриманого прийняття рішень. Наявність належних мотивів дозволяє перевірити обґрунтованість рішення, проте не доводить фактичного впливу присяжних на його ухвалення. Цей вплив потребує окремого емпіричного дослідження.

Ключові слова: *присяжні, цивільна дієздатність, автономія особи, окреме провадження, суд присяжних, доступ до правосуддя, процесуальне пристосування.*

Постановка проблеми. Визнання повнолітньої особи недієздатною змінює спосіб здійснення її цивільних прав, адже над нею встановлюється опіка, а правочини від її імені вчиняє опікун. Передбачена статтями 39 і 41 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) модель має настільки істотні наслідки для самостійності особи, що обґрунтування рішення не може вичерпуватися посиланням на діагноз і потребу в догляді [1]. Відповідно до частини другої статті 34 та частини четвертої статті 293 Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України такі справи в першій інстанції розглядають один суддя і два присяжні [2]. Ця особливість складу суду потребує з’ясування того, як інституційна гарантія народної участі співвідноситься з обов’язком надати переконливі правові підстави втручання в автономію людини.

Проблема полягає у співвідношенні трьох засад: чинного законодавчого механізму недієздатності, обов’язку суду пояснити необхідність втручання та міжнародного визнання права людини на підтримку в здійсненні власних прав. Статті 12 і 13 Конвенції про права осіб з інвалідністю пов’язують рівність перед законом із доступністю підтримки та ефективною участю у правосудді [3]. Предметом дослідження є зміст мотивувальної частини рішення, за яким можна перевірити врахування позиції людини та достатність правового обґрунтування, сформульованого змішаним складом суду. Сам текст рішення водночас не дає змоги встановити фактичний внесок кожного присяжного в обговорення та голосування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Автор розглядає репрезентативність складу присяжних як гарантію народної участі у правосудді [4, с. 7–8]. Для цього дослідження

значення має поставлена ним проблема змістовності такої участі. У спільній праці Б. І. Андрусишина та М. Р. Стана доступність пов'язано з універсальним дизайном та індивідуальним пристосуванням [5, с. 52–54]. Застосування цієї ідеї до судочинства потребує, однак, окремого врахування правової природи процесуального пристосування.

А. М. Соцька та О. М. Мороз аналізують особливості здійснення прав і виконання обов'язків особами, визнаними недієздатними, та наголошують на необхідності належного механізму їх захисту [6, с. 120–121]. М. Вербіцька та А. Пасічник досліджують суддівський розсуд під час призначення опікуна, зокрема співвідношення приватних і публічних інтересів в умовах воєнного стану [7, с. 130–133]. А. Арстайн-Керслейк та Е. Флінн розглядають Загальний коментар № 1 Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю як основу реалізації рівності перед законом, порушуючи питання поєднання правової автономії із захистом від зловживань [8].

Зазначені напрями утворюють необхідне підґрунтя, проте потребують поєднання на рівні конкретного процесуального результату (мотивованого рішення змішаного складу суду). У цій статті нормативний зміст участі присяжних розглянуто через обов'язок змішаного складу суду надати індивідуалізовані відповіді на питання про підстави втручання, позицію особи, доступність участі, альтернативи та тривалість обмеження. Йдеться про доктринальну конкретизацію обов'язку мотивування, а не про твердження щодо відсутності попередніх досліджень відповідних гарантій.

Метою статті є обґрунтування стандарту мотивування рішень у справах про визнання фізичної особи недієздатною, які розглядаються за участю присяжних, та визначення меж його реалізації за чинним законодавством. Для цього необхідно розмежувати правосуб'єктність і цивільну дієздатність, зіставити підходи Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та Комітету ООН, визначити зміст процесуальної участі особи та сформулювати пропозиції до цивільного та цивільного процесуального законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Застосовано формально-юридичний аналіз ЦК і ЦПК України, системне тлумачення конвенційних гарантій та порівняння мотивів судових рішень. Історико-правовий аспект обмежено зміною гарантій доступу до суду від рішення ЄСПЛ 2013 року до чинної редакції процесуального законодавства. Судові акти відібрано за предметом: доступ до перегляду недієздатності, особиста участь, оцінка експертного висновку та пропорційність. Цей цільовий добір не є репрезентативною вибіркою українських справ і не дає підстав визначати поширеність процесуальних порушень.

Недієздатність у значенні ЦК України не припиняє цивільної правоздатності людини та не усуває її статусу носія прав. Уже розмежування цивільної правоздатності та здатності власними діями набувати і здійснювати права, закріплене у статтях 25 і 30 цього Кодексу, виключає їх ототожнення [1]. Звідси випливає методологічна вимога: особа, статус якої визначає суд, залишається носієм права на захист, а не об'єктом експертного дослідження. Гарантії справедливого розгляду та поваги до приватного життя діють взаємопов'язано відповідно до статей 6 і 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [9].

Показовою є еволюція доступу до поновлення дієздатності. У справі Nataliya Mikhaylenko v. Ukraine ЄСПЛ встановив порушення права на доступ до суду внаслідок того, що заявниця не могла самостійно ініціювати перегляд свого статусу. Суд звернув увагу на загальний характер заборони та відсутність достатніх гарантій періодичного перегляду [10, §§ 37–40]. Натомість чинна частина четверта статті 300 ЦПК України прямо включає саму особу та її адвоката до кола суб'єктів звернення щодо поновлення дієздатності, а частина шоста обмежує строк дії рішення про недієздатність двома роками [2]. Отже, оцінку законодавства, наведену ЄСПЛ у 2013 році, не можна переносити на сучасний стан без урахування змін.

Конституційний Суд України в Рішенні від 11 жовтня 2018 року № 8-р/2018 визнав неконституційними обмеження права громадян, визнаних недієздатними, на звернення до органів влади. Це рішення стосується Закону України «Про звернення громадян», а не безпосередньо порядку розгляду цивільної справи. Аргументація Суду щодо права на звернення, недопустимості нівелювання сутності прав та збереження правоздатності підтверджує необхідність відмежовувати цивільну недієздатність від загального заперечення правосуб'єктності людини [11].

 ISSN 3083-5836 (PRINT), ISSN 3083-5844 (ONLINE)

Наявність у частині першій статті 42 ЦК України вужчого переліку заявників (опікуна й органу опіки та піклування) не дає підстав ігнорувати пряму процесуальну гарантію частини четвертої статті 300 ЦПК України. Стаття 42 ЦК України сама відсилає до встановленого ЦПК порядку поновлення дієздатності [1; 2]. Для усунення текстуальної неузгодженості доцільно узгодити переліки заявників у цих кодексах. Проте таке майбутнє узгодження не є передумовою реалізації вже наданого особі права звернутися до суду.

Стаття 12 Конвенції про права осіб з інвалідністю передбачає підтримку у здійсненні правоздатності та гарантії поваги до прав, волі й уподобань особи [3]. Водночас англомовне поняття «legal capacity» у тлумаченні Комітету ООН охоплює і володіння правами, і можливість юридично значущого здійснення цих прав. Тому використане в українському перекладі слово «правоздатність» не повинно звужувати зміст міжнародної гарантії до пасивного володіння правами [12].

Принципова відмінність полягає в тому, що Комітет критикує автоматичне позбавлення дієздатності за діагнозом і функціональне оцінювання, якщо його результатом стає дискримінаційне заперечення «legal capacity». Він вимагає заміни ухвалення рішень замість людини підтримкою її власного волевиявлення; паралельного існування обох режимів Комітет не вважає достатнім [12, пп. 15, 26–29]. Це тлумачення договірного органу слід відрізняти від тексту Конвенції та від рішення міжнародного суду в конкретній справі, не применшуючи його значення для реформування законодавства.

Отже, ретельніше мотивування в межах чинної моделі недієздатності не усуває всіх суперечностей із підходом Комітету. Запропонований нижче стандарт має обмежене призначення, а саме: протидіяти необґрунтованому втручанню за наявної процесуальної конструкції. Створення системи підтриманого прийняття рішень становить самостійне законодавче завдання. Воно не може бути підмінене ні удосконаленням судового стилю, ні запровадженням додаткового контрольного переліку питань.

Частина перша статті 39 ЦК України поєднує медичну передумову з юридично значущим наслідком: хронічний, стійкий психічний розлад повинен зумовлювати нездатність усвідомлювати значення власних дій та/або керувати ними [1]. Суд має встановити цей зв’язок на підставі належних доказів. Наявність інвалідності, незвичність поведінки, похилий вік або потреба у побутовій допомозі самі собою не замінюють установленої законом підстави.

У справі Ivinović v. Croatia ЄСПЛ наголосив, що оцінювання всіх обставин і необхідності втручання належить судді, а не лікарю. Суд пов’язав обов’язок мотивування з необхідністю розглянути істотні доводи особи та менш обмежувальні можливості захисту [13, §§ 39–40, 44]. У справі A.N. v. Lithuania значення мало те, що експертний висновок недостатньо пояснював ступінь неспроможності заявника, а процедура не забезпечила його належної участі [14, §§ 90–99, 120–124]. Ці рішення встановлюють вимоги до якості судового розгляду; вони не запроваджують для України конкретної моделі складу суду.

За статтями 89 і 110 ЦПК України експертний висновок оцінюється в сукупності з іншими доказами і не має заздалегідь установленої сили [2]. Водночас це не надає судді чи присяжним права замінити спеціальні знання побутовим враженням. Належна перевірка означає з’ясування вихідних матеріалів, актуальності дослідження, змісту виявлених суперечностей і способів їх процесуального усунення. Судовий контроль утрачає сенс як за автоматичного прийняття експертного висновку, так і за його довільного відкидання.

Частина п’ята статті 293 ЦПК України вже передбачає обов’язкову участь адвоката, а стаття 299 – участь особи, щодо якої розглядається справа. Водночас питання її виклику вирішується з урахуванням стану здоров’я; Кодекс допускає відеоконференцію з лікувального закладу та експертизу фактичної можливості прибути і надати пояснення [2]. У системному зв’язку зі статтею 13 Конвенції про права осіб з інвалідністю ці положення слід тлумачити як засоби організації доступної участі. Саме існування процедури недієздатності не доводить неможливості спілкування з людиною.

Адвокат забезпечує правниче представництво, але його участь не робить зайвим з’ясування волі особи. Так само пояснення родича не завжди відтворюють її позицію. Мотивувальна частина

має дозволяти встановити, хто саме повідомив відповідні відомості, чи мала людина можливість їх уточнити або заперечити та як суд оцінив істотні розбіжності. Це особливо важливо за можливої суперечності між побажаннями особи й інтересами претендента на опікунство.

Окремого розмежування потребують розумне та процесуальне пристосування. У пункті 51 Загального коментаря № 6 Комітет ООН пояснює, що процесуальне пристосування, передбачене статтею 13 Конвенції, не обмежується критерієм непропорційного тягаря, властивим розумному пристосуванню [15]. Тому аргумент про організаційну незручність не може механічно виправдовувати відмову від доступної комунікації. Результати досліджень доступності середовища [5] слід застосовувати до судочинства з урахуванням цієї відмінності.

Практичними засобами можуть бути зрозумілі запитання, достатній час для відповіді, перерви, доступні формати інформації та відповідні способи комунікації. Їх конкретний добір залежить від потреб людини, а не від однакового для всіх переліку. У цій статті такі засоби пропонуються як способи реалізації права на участь; вони не подаються як уже закріплений у ЦПК вичерпний каталог. Якщо безпосереднє спілкування виявилося неможливим, суд має пояснити здійснені спроби та джерела, за допомогою яких він з'ясовував позицію особи.

Важливим національним орієнтиром є постанова Верховного Суду від 1 жовтня 2025 року у справі № 585/1088/24. Суд окреслив потребу усунення суперечностей експертного висновку, оцінювання мети та пропорційності втручання, а також обставин призначення опікуна. Апеляційну постанову скасовано з направленням справи на новий апеляційний розгляд [16, пп. 64–70, 79–89]. Отже, значення цього акта полягає у вимозі належного дослідження та мотивування; його не можна тлумачити як остаточне вирішення питання про дієздатність особи.

Присяжні у цивільному процесі користуються всіма правами судді, а питання колегіального розгляду вирішуються більшістю голосів; головуючий голосує останнім [2, ст. 34–35]. До рішення цього складу суду застосовуються загальні вимоги статей 263 і 265 ЦПК України. Обов'язок мотивування стосується рішення, ухваленого більшістю, і не передбачає обов'язкової одностайності. За частиною третьою статті 35 ЦПК України незгодний член складу суду має право викласти окрему думку; рівність процесуальних прав поширює цю гарантію і на присяжних [2]. Відповідно, суспільний досвід присяжних має значення при обговоренні обставин справи, проте не звільняє їх від необхідності співвіднести судження з доказами та законом.

Поєднання рівного права голосу з відмінностями у професійній підготовці членів судового складу посилює значення зрозумілого обґрунтування, оскільки докази та правові підстави мають бути придатними для спільного обговорення. За такого розуміння мотивування виконує внутрішню та зовнішню функції. Усередині колегії воно має дисциплінувати обговорення. Висновок має спиратися на встановлений факт і правову підставу. Назовні воно дозволяє особі та суду перегляду оцінити аргументи, якими обґрунтовано втручання. При цьому не пропонується розкривати перебіг наради чи індивідуальні висловлювання її учасників. Перевірці підлягають мотиви ухваленого рішення, а не захищене законом внутрішнє обговорення.

Систематизація наведених нормативних вимог і судових позицій дає підстави виокремити п'ять взаємопов'язаних елементів мотивування. Це доктринальна модель перевірки достатності обґрунтування; вона придатна для різних складів суду, а в досліджуваній категорії справ конкретизує зміст обов'язку судді та присяжних сформулювати мотиви спільного рішення. Першим елементом є доказова підстава. Суд повинен показати, які конкретні обставини підтверджують юридичний критерій статті 39 ЦК України та як оцінено істотні суперечності доказів. Опис діагнозу і правова кваліфікація мають бути логічно пов'язаними, але самостійними частинами обґрунтування.

Другим елементом виступає позиція людини. Необхідно відобразити її істотні пояснення, заперечення та побажання, а також мотиви їх прийняття або відхилення. Формула про підтримання заяви іншими учасниками не є відповіддю на заперечення особи, чия автономія обмежується. За неможливості безпосереднього висловлення слід розкрити межі достовірності відомостей, отриманих від інших осіб.

Третій елемент – це доступність процедури. Рішення має містити зрозуміле пояснення способу участі особи, ужитих заходів пристосування та причин, з яких окремі способи комунікації

 ISSN 3083-5836 (PRINT), ISSN 3083-5844 (ONLINE)

не могли бути використані. Це створює можливість перевірити, чи не були труднощі участі наслідком організації процесу. Перевіряється доступність судового розгляду, а не відповідність поведінки людини уявленням про «зручного» учасника.

Четвертий елемент – необхідність втручання й оцінка доступних альтернатив. Суд має розглянути наведені у справі доводи щодо підтримки, яка дозволяла б захистити права людини за меншого втручання. Оцінка альтернатив не означає повноваження суду довільно створювати новий цивільний статус. Зокрема, відмінність підстав статей 36 і 39 ЦК України виключає їх механічне ототожнення. Запропонований підхід вимагає перевірки необхідності заявленого заходу, а не автоматичної заміни недієздатності обмеженою дієздатністю.

П’ятий елемент розглядає тривалість і перегляд. Дворічна межа є максимумом, а не обов’язковою тривалістю кожного рішення [2, ч. 6 ст. 300]. Вибір строку слід пов’язувати з установленими обставинами та прогнозованою потребою у перегляді. Водночас будь-який визначений строк не скасовує права уповноважених суб’єктів раніше звернутися щодо поновлення дієздатності за передбачених законом підстав.

Ці елементи не є п’ятьма новими матеріальними умовами недієздатності. Перший конкретизує доказування її законодавчих підстав; решта забезпечують перевірку справедливості процедури та виправданості втручання. Не пропонується і окрема підстава автоматичного скасування рішення за відсутності певного підзаголовка. Значення має повнота відповідей за суттю, а наслідки процесуальних недоліків визначаються за правилами перегляду судових рішень.

Для нормативної конкретизації доцільно доповнити статтю 300 ЦПК України положенням такого змісту: «У мотивувальній частині рішення про визнання фізичної особи недієздатною суд, крім відомостей, визначених статтею 265 цього Кодексу, зазначає спосіб забезпечення участі цієї особи, зміст її істотних пояснень і заперечень та їх оцінку, мотиви неможливості безпосереднього з’ясування її позиції, якщо така неможливість установлена, оцінку наведених у справі доводів щодо менш обмежувальних засобів захисту її прав, а також підстави визначення строку дії рішення».

Статтю 299 ЦПК України пропонується доповнити обов’язком суду з’ясувати індивідуальні потреби в процесуальному пристосуванні до вирішення питання про можливість особистої участі. Така послідовність перешкоджала б виключенню людини з процесу лише через труднощі звичайного способу спілкування. Обидві пропозиції є положеннями «de lege ferenda». Їх застосування потребуватиме підготовки суддів, присяжних та адвокатів і забезпечення доступних засобів комунікації.

Можливе заперечення полягає в ризику перетворення мотивування на формальний шаблон і збільшення тривалості провадження. Воно обґрунтоване, якщо перелік замінює дослідження обставин. Однак запропонований стандарт вимагає пояснення визначальних для конкретної справи питань. Інше заперечення стосується випадків тяжких порушень комунікації. У таких ситуаціях обов’язок докласти належних зусиль не дорівнює вимозі гарантувати результат спілкування, але виключає необґрунтоване припущення про відсутність у людини власної позиції.

Висновки. Правозахисне призначення участі присяжних у справах про недієздатність слід пов’язувати з обов’язком змішаного складу суду мотивувати рішення, ухвалене більшістю, зі збереженням права на окрему думку. Колегіальність створює можливість ширшого обговорення, проте її фактичний вплив на якість правосуддя потребує окремого емпіричного дослідження і не може вважатися доведеним нормативним приписом.

Запропоновано доктринальний стандарт мотивування, який поєднує доказову підставу втручання, позицію людини, доступність процедури, оцінку альтернатив і обґрунтування строку. Його наукове значення полягає у зв’язуванні інституційної гарантії участі присяжних із перевірюваним змістом рішення. Практичне призначення стандарту полягає у виявленні випадків підміни правової оцінки діагнозом або загальним посиланням на потребу в опіці.

Обґрунтовано необхідність доповнення статей 299 і 300 ЦПК України вимогами щодо з’ясування потреб у процесуальному пристосуванні та відображення результатів такої роботи в рішенні. Окремо запропоновано узгодити статтю 42 ЦК України з чинним переліком суб’єктів звернення, визначеним частиною четвертою статті 300 ЦПК України. Ці зміни конкретизують гарантії, не створюючи нових підстав визнання особи недієздатною.

Водночас удосконалення мотивування не є рівнозначним виконанню вимоги Комітету ООН щодо переходу від замісного до підтриманого прийняття рішень. Подальше реформування має окремо визначити правові форми підтримки, запобіжники від неналежного впливу та доступний механізм оскарження. Участь осіб з інвалідністю в розробленні таких змін має забезпечувати врахування їхнього досвіду та власних пріоритетів відповідно до частини третьої статті 4 Конвенції про права осіб з інвалідністю [3].

Використана література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 29.09.2026).
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 29.09.2026).
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 01.08.2026).
4. Андрусишин Б. І. Репрезентативність складу присяжних як гарантія належної реалізації народної участі у правосудді. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 18. Право*. 2026. Вип. 49. С. 3–9. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2026.49.01.
5. Андрусишин Б. І., Стан М. Р. Використання концепцій «універсальний дизайн» та «розумне пристосування» при відбудові України як засобів забезпечення права на доступність для осіб з інвалідністю. *Вісімнадцяті юридичні читання. Людина, закон і право у державно-владній парадигмі* : матеріали міжнародної наукової конференції, 24 травня 2023 року / за заг. ред. П. В. Горінова. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 51–54. URL: https://enpuir.udu.edu.ua/handle/123456789/46184 (дата звернення: 03.10.2026).
6. Соцька А. М., Мороз О. М. Особливості правового статусу недієздатних осіб. *Наукові записки. Серія : Право*. 2023. Вип. 14. С. 118–123. DOI: https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-14-118-123
7. Вербіцька М., Пасічник А. Призначення опікуна у справах про визнання особи недієздатною: дилема балансу між приватним інтересом неповносправної особи та публічним інтересом (частина перша). *Актуальні проблеми правознавства*. 2026. № 2(46). С. 128–134. DOI: https://doi.org/10.35774/app2026.02.128.
8. Arstein-Kerslake A., Flynn E. The General Comment on Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: a roadmap for equality before the law. *The International Journal of Human Rights*. 2016. Vol. 20, no. 4. P. 471–490. DOI: https://doi.org/10.1080/13642987.2015.1107052
9. Council of Europe. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 4 November 1950. European Treaty Series No. 5. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG (дата звернення: 05.09.2026).
10. European Court of Human Rights. Nataliya Mikhaylenko v. Ukraine. Application no. 49069/11. Judgment of 30 May 2013. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119975 (дата звернення: 10.09.2026).
11. Рішення Конституційного Суду України у справі про звернення осіб, визнаних судом недієздатними, від 11.10.2018 № 8-р/2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-18 (дата звернення: 10.09.2026).
12. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. General comment No. 1 (2014). Article 12: Equal recognition before the law. CRPD/C/GC/1. 19 May 2014. URL: https://docs.un.org/en/CRPD/C/GC/1 (дата звернення: 03.09.2026).
13. European Court of Human Rights. Ivinović v. Croatia. Application no. 13006/13. Judgment of 18 September 2014. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146393 (дата звернення: 05.09.2026).
14. European Court of Human Rights. A.N. v. Lithuania. Application no. 17280/08. Judgment of 31 May 2016. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163344 (дата звернення: 03.09.2026).
15. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. General comment No. 6 (2018) on equality and non-discrimination. CRPD/C/GC/6. 26 April 2018. URL: https://docs.un.org/en/CRPD/C/GC/6 (дата звернення: 03.09.2026).
16. Постанова Верховного Суду від 01.10.2025 у справі № 585/1088/24, провадження № 61-7918св25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/130793108 (дата звернення: 03.09.2026).

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy* [Civil Code of Ukraine] (Law No. 435-IV, January 16, 2003). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2004). *Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [Civil Procedure Code of Ukraine] (Law No. 1618-IV, March 18, 2004). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 [in Ukrainian].
3. United Nations. (2006, December 13). *Konventsiia pro prava osib z invalidnistiu* [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 [in Ukrainian].
4. Andrusyshyn, B. I. (2026). Reprezentatyvnist skladu prysiazhnykh yak harantiia nalezhnoi realizatsii narodnoi uchasti u pravosuddi [Representativeness of the composition of jurors as a guarantee of the proper implementation of public participation in justice]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 18. Pravo*, (49), 3–9. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2026.49.01 [in Ukrainian].
5. Andrusyshyn, B. I. & Stan, M. R. (2023). Vykorystannia kontseptsii «universalnyi dyzain» ta «rozumne prystosuvannia» pry vidbudovi Ukrainy yak zasobiv zabezpechennia prava na dostupnist dlia osib z invalidnistiu [Using the concepts of universal design and reasonable accommodation in rebuilding Ukraine to ensure accessibility for persons with disabilities]. In P. V. Gorinov (Ed.), *Visimnadtsiati yurydychni chytannia. Liudyna, zakon i pravo u derzhavno-vladnii paradyhmi* (pp. 51–54). Vyd-vo UDU imeni Mykhaila Drahomanova. https://enpuir.udu.edu.ua/handle/123456789/46184 [in Ukrainian].
6. Sotska, A. M., & Moroz, O. M. (2023). Osoblyvosti pravovoho statusu nediiezdatnykh osib [Features of the legal status of legally incapacitated persons]. *Naukovi zapysky. Seriia: Pravo*, (14), 118–123. https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-14-118-123 [in Ukrainian].
7. Verbitska, M., & Pasichnyk, A. (2026). Pryznachennia opikuna u spravakh pro vyznannia osoby nediiezdatnoiu: dylema balansu mizh pryvatnym interesom nepovnospravnoi osoby ta publichnym interesom (chastyna persha) [Appointment of a guardian in cases of declaring a person legally incapable: The dilemma of balancing the private interest of a person with a disability and the public interest (Part one)]. *Aktualni problemy pravoznavstva*, 2(46), 128–134. https://doi.org/10.35774/app2026.02.128 [in Ukrainian].
8. Arstein-Kerslake, A., & Flynn, E. (2016). The General Comment on Article 12 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: A roadmap for equality before the law. *The International Journal of Human Rights, 20*(4), 471–490. https://doi.org/10.1080/13642987.2015.1107052
9. Council of Europe. (1950, November 4). *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms* (European Treaty Series No. 5). https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
10. European Court of Human Rights. (2013, May 30). *Nataliya Mikhaylenko v. Ukraine* (Application No. 49069/11) [Judgment]. https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119975
11. Constitutional Court of Ukraine. (2018, October 11). *Rishennia u spravi pro zvernennia osib, vyznanykh sudom nediiezdatnymy* [Decision in the case concerning petitions by persons declared legally incapable] (No. 8-r/2018). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-18 [in Ukrainian].
12. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2014, May 19). *General comment No. 1 (2014). Article 12: Equal recognition before the law* (CRPD/C/GC/1). https://docs.un.org/en/CRPD/C/GC/1
13. European Court of Human Rights. (2014, September 18). *Ivinović v. Croatia* (Application No. 13006/13) [Judgment]. https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146393
14. European Court of Human Rights. (2016, May 31). *A.N. v. Lithuania* (Application No. 17280/08) [Judgment]. https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163344
15. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. (2018, April 26). *General comment No. 6 (2018) on equality and non-discrimination* (CRPD/C/GC/6). https://docs.un.org/en/CRPD/C/GC/6
16. Supreme Court. (2025, October 1). *Postanova u spravi № 585/1088/24* [Judgment in case No. 585/1088/24] (Proceedings No. 61-7918sv25). https://reyestr.court.gov.ua/Review/130793108 [in Ukrainian].

Andrusyshyn B. I. Personal Autonomy and the Duty to Give Reasons in Legal Incapacity Proceedings Involving Lay Judges

Decisions declaring an adult legally incapable substantially affect personal autonomy. This article examines the duty to give reasons in Ukrainian civil proceedings involving a professional judge and two lay judges. It aims to systematise the requirements for judicial reasoning and identify their limits under current legislation. Doctrinal, systemic and comparative analysis draws on Ukrainian legislation, international

treaties, UN disability rights interpretations and selected judgments. The selected cases are not a statistical sample. The literature reviewed concerns public participation in justice, accessibility, legal incapacity and guardianship. The analysis distinguishes legal standing from legal agency, medical evidence from judicial assessment, representation from personal participation, and reasonable accommodation from procedural accommodation. Five elements of reasoning are identified: the evidential basis for interference, the person's views, procedural accessibility, consideration of alternatives and justification of duration. The mixed panel must give reasons for its majority decision while preserving the right to a dissenting opinion. Amendments to Articles 299 and 300 of the Civil Procedure Code and alignment of Article 42 of the Civil Code with existing guarantees of access to review are proposed. The proposals specify procedural safeguards without introducing additional substantive grounds for incapacity. Better reasoning within the existing framework does not replace legislative reform towards supported decision-making. Adequate reasons allow scrutiny of the decision but do not establish an actual contribution of lay judges to its adoption. The effects of lay participation on the quality of judicial protection require separate empirical investigation.

Key words: *jurors, civil capacity to act, personal autonomy, non-contentious proceedings, jury trial, access to justice, procedural accommodation.*

Дата першого надходження статті до видання: 21.10.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 09.11.2026

УДК 343.121.5:[343.275-053.2]:364(477)”364
DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2026.50.02

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Пєсцов Руслан Геннадійович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
rus1086@ukr.net
orcid.org/0009-0008-7723-9593

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, НА ДЕРЖАВНУ СОЦІАЛЬНУ ДОПОМОГУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено судове поновлення права дітей, позбавлених батьківського піклування, на державну соціальну допомогу за умов воєнного стану. Актуальність проблеми пов’язана з переміщенням дітей, труднощами документування, зміною представництва та переданням повноважень із призначення виплат органам Пенсійного фонду України. Метою дослідження є визначення умов, за яких адміністративне судочинство забезпечує фактичне отримання належної дитині допомоги. Використано формально-юридичний і системний методи та цільовий аналіз офіційно оприлюднених судових позицій. Розмежовано допомогу під опікою, забезпечення дітей у прийомних сім’ях і дитячих будинках сімейного типу та тимчасову підтримку. Показано значення відмінності між дитиною як носієм майнового права та дорослим як адміністративним отримувачем коштів. Проаналізовано визначення належного відповідача після зміни компетенції органів, законне представництво, несплати судового збору та доступ до правничої допомоги. Обґрунтовано необхідність окремого оцінювання строків призначення допомоги, продовження виплати і судового оскарження. Воєнні перешкоди розглянуто через їх причинний зв’язок із неможливістю своєчасно вчинити конкретну дію. Запропоновано оцінювати повноту судового поновлення за персональною, предметною, часовою та виконавчою визначеністю. Досліджено межі зобов’язання прийняти рішення на користь дитини, забезпечення позову, негайного виконання та контролю за виконанням судового рішення. Визначено значення оновлених положень Кодексу адміністративного судочинства України про звітування у соціальних справах і зміну способу виконання. Сформульовано пропозиції щодо узгодженого застосування чинних гарантій без створення додаткових умов отримання допомоги. Судові позиції щодо інших видів виплат використано з урахуванням відмінностей правового регулювання.

Ключові слова: *діти, позбавлені батьківського піклування; державна соціальна допомога; судовий захист; адміністративне судочинство; воєнний стан; законне представництво; найкращі інтереси дитини; Пенсійний фонд України; виконання судових рішень.*

Постановка проблеми. Судовий захист права дитини на державну соціальну допомогу набуває практичного значення тоді, коли судове рішення дозволяє отримати належні кошти в юридично визначений строк. Для дитини, позбавленої батьківського піклування, затримка виплати може збігатися зі зміною місця проживання, втратою документів, припиненням повноважень представника або переданням адміністративної справи іншому органу. За таких обставин факт відкриття провадження ще не засвідчує доступності захисту. Потрібно встановити, чи здатний обраний спосіб судового поновлення усунути конкретну перешкоду в одержанні допомоги.

Конституційне підґрунтя дослідження утворюють гарантії соціального захисту, державного піклування про дітей, позбавлених батьківського піклування, та оскарження рішень, дій і бездіяльності органів влади. Статті 52 і 55 Конституції України належать до переліку положень, права за якими відповідно до статті 64 не можуть обмежуватися в умовах воєнного стану [1, ст. 46, 52, 55, 64]. Міжнародна основа охоплює першочергове врахування найкращих інтересів дитини, право бути вислуханою, спеціальний захист за відсутності сімейного оточення та право користуватися благами соціального забезпечення [2, ст. 3, 12, 20, 26]. Ці приписи потребують конкретизації стосовно виплати, яка є предметом спору.

Дослідницька проблема полягає у співвідношенні матеріального права дитини на допомогу та процесуального результату його захисту. Формально правильне скасування відмови може залишити невирішеними питання про період заборгованості, особу отримувача або орган, який зобов'язаний здійснити виплату. Водночас безумовне присудження коштів за відсутності встановлених законом передумов виходило б за межі судового захисту. Потрібний підхід, що поєднує вимогу законності з перевіркою практичної достатності судового рішення для дитини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. К. В. Бориченко досліджує економічну доступність судового захисту соціальних прав, зокрема вплив судового збору та труднощі доведення майнового стану заявника. Запропоноване дослідницею розширення відповідних пільг має значення для доктрини доступу до правосуддя [3, с. 43–45]. Однак застосування її аргументації до сучасних дитячих спорів потребує врахування законодавчих змін, які відбулися після опублікування праці.

К. Є. Петросян аналізує соціальні права в умовах війни та роль адміністративного судочинства в їх захисті [4, с. 181–183]. Для цього дослідження істотним є питання меж допустимого втручання держави у соціальне забезпечення. Водночас загальна кількість соціальних спорів, розглянута у зазначеній праці, не дає підстав оцінювати доступність правосуддя саме для дітей, позбавлених батьківського піклування. Зростання кількості звернень може свідчити як про доступність суду, так і про збільшення невирішених адміністративних проблем.

О. Ю. Лавренюк, Г. Л. Грігорова та А. О. Ільїна розглядають соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, як комплексний правовий інститут [5, с. 535–537]. К. О. Чепкова та Л. В. Герасимчук досліджують діяльність суб'єктів публічної адміністрації під час збройного конфлікту, зокрема механізми евакуації та повернення дітей [6, с. 119–127]. Ці праці пояснюють інституційне середовище реалізації соціальних прав. Спеціального розгляду потребує зв'язок між правовою природою конкретної допомоги, належним представництвом, компетенцією відповідача та виконуваністю судового рішення після змін законодавства 2024–2026 років.

Метою статті є обґрунтування підходу до судового поновлення права дітей, позбавлених батьківського піклування, на державну соціальну допомогу в умовах воєнного стану з урахуванням виду виплати, процесуального становища дитини та актуального розподілу повноважень органів влади. Для досягнення мети розмежовано правові режими допомоги, досліджено доступ до адміністративного суду, визначено значення доказування воєнних перешкод та проаналізовано засоби виконання судового рішення.

Застосовано формально-юридичний і системний методи, а також цільовий добір судових позицій щодо юрисдикції, законодавчих гарантій виплат, строків звернення та представництва. Рішення щодо інших видів допомоги використано з прямим зазначенням меж їх застосовності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вихідною умовою належного судового захисту є точне визначення права, за захистом якого звернулася особа. Закон України № 2342-IV установлює спеціальні гарантії для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Водночас передбачений ним мінімальний стандарт забезпечення дитини до надання відповідного статусу засвідчує, що правовий захист не починається виключно з ухвалення статусного рішення [7, ст. 4]. У конкретному спорі потрібно встановлювати юридичні факти, з якими пов'язаний саме заявлений вид допомоги. Факт відсутності батьківського піклування, офіційний статус, тимчасове влаштування та встановлена опіка мають різне правове значення.

Для допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, принциповою є стаття 16 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми». Виплату призначають особі, яка має відповідні представницькі повноваження, проте допомога вважається власністю дитини [8, ст. 16–18]. Отже, адміністративний отримувач коштів і носій майнового інтересу можуть не збігатися. Із цього випливає потреба окремо визначати, чи заявлено вимогу представником у власному інтересі, чи в інтересах дитини. Позначення дорослого у платіжних документах не є достатнім для висновку про належність йому спірних коштів.

 ISSN 3083-5836 (PRINT), ISSN 3083-5844 (ONLINE)

Порядок № 1751 у новій редакції, запровадженій постановою Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2025 року № 1805, регулює допомогу під опікою у пунктах 36–42. Для досліджуваної проблеми особливо важливі вимоги до документів, правила продовження виплати та спеціальний механізм звернення з-за кордону під час воєнного стану [9, п. 38–40]. Їх застосування вимагає врахування редакції нормативного акта, яка діяла протягом спірного періоду. Пізніша зміна процедури не дає підстав автоматично оцінювати правомірність попередньої відмови за новими правилами.

Інший режим установлено для дітей у прийомних сім’ях та дитячих будинках сімейного типу. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2019 року № 552 розмежовує державну соціальну допомогу на дітей і грошове забезпечення прийомним батькам та батькам-вихователям за надання соціальних послуг [10]. Об’єднання цих виплат у побутовому розумінні «коштів на сім’ю» не усуває різниці їхніх правових підстав. Вимога дорослого про власне грошове забезпечення не може без окремого обґрунтування розглядатися як вимога про захист майнового права дитини.

Тимчасова допомога за постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2024 року № 331 пов’язана зі встановленим фактом відсутності батьківського піклування та тимчасовим влаштуванням дитини [11]. Вона не тотожна допомозі під опікою. Так само одноразова виплата випускнику закладу освіти має окрему підставу та призначення. Для меж цієї статті зазначені механізми важливі передусім як застереження від перенесення умов однієї виплати на іншу. Належність дитини до вразливої категорії сама собою не створює права на будь-яку передбачену законодавством допомогу.

Зміст судового контролю пов’язаний із якістю попередньої адміністративної процедури. Стаття 2 Закону № 2342-IV прямо передбачає застосування Закону України «Про адміністративну процедуру» до прийняття, оскарження, виконання та припинення відповідних адміністративних актів з урахуванням спеціальних правил [7, ст. 2; 12]. Тому судова перевірка має охоплювати підстави кінцевої відмови, наявні в органу відомості, проведене з’ясування обставин і повідомлення заявника про результат. Відмова через ненадання документа і відмова за встановленої відсутності права на допомогу становлять різні ситуації та можуть потребувати різних способів поновлення.

Зміна адміністратора виплат має безпосередні процесуальні наслідки. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2025 року № 766 передбачила призначення і виплату відповідних допомог органами Пенсійного фонду України з 1 липня 2025 року. Вона також урегулювала прийняття рішень щодо сум, не отриманих з вини попередніх структурних підрозділів [13]. Через це визначення відповідача лише за установою, яка раніше вела особову справу, може виявитися недостатнім для виконання майбутнього рішення.

Пропонується перевіряти компетенцію відповідача стосовно конкретної вимоги. Для скасування індивідуального акта має значення орган, який його ухвалив. Для призначення чи перерахунку виплати істотним є суб’єкт актуального повноваження. Для погашення заборгованості необхідно встановити, кому передано відповідний обов’язок. Заміна відповідача, залучення співвідповідача та процесуальне правонаступництво за статтями 48 і 52 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС) України є різними інструментами [14]. Саме передання функцій не дозволяє без аналізу обставин оголосити центральний апарат Пенсійного фонду універсальним відповідачем у всіх таких спорах.

Публічно-правову природу спору про державну соціальну допомогу на дитину підтверджує постанова Верховного Суду від 15 лютого 2023 року у справі № 359/5717/21. Колишній батько-вихователь вимагав виплати допомоги в інтересах неповнолітнього після припинення функціонування дитячого будинку сімейного типу. Верховний Суд скасував рішення цивільних судів і закрив провадження, вказавши на адміністративну юрисдикцію спору [15, с. 36–38]. Суд не вирішував остаточно, чи належали заявлені суми.

Значення законодавчої підстави виплати ілюструє постанова Верховного Суду від 26 травня 2020 року у справі № 303/5848/16-а. Суд підтримав право дитини, позбавленої батьківського піклування, на передбачену законом одноразову допомогу після випуску із закладу освіти

незалежно від продовження навчання. Обмеження підзаконного акта не могло звузити гарантію статті 8 Закону № 2342-IV [16]. Ця справа стосується іншого виду забезпечення. Для поточного дослідження придатний висновок про перевірку законності додаткових умов відмови. Розмір допомоги випускнику не переноситься на щомісячні виплати під опікою.

Доступність судового захисту залежить від правильного визначення процесуального становища дитини. Правоздатність, процесуальна дієздатність і фактична спроможність користуватися електронними сервісами не є тотожними. Право неповнолітньої особи самостійно діяти в окремих публічних правовідносинах перевіряється за статтею 43 КАС України та спеціальним законодавством. Законне представництво регулює стаття 56 цього Кодексу [14]. Вік дитини не повинен використовуватися як привід для ігнорування її майнового інтересу, а наявність підпису дорослого не звільняє суд від перевірки його повноважень.

Особливої уваги потребує конфлікт інтересів між дитиною та особою, яка отримувала кошти. Він може виникнути, якщо представник заперечує припинення виплати після власного звільнення від повноважень або поєднує вимоги про допомогу дитині з вимогами про власне забезпечення. Самого припущення про конфлікт недостатньо. Потрібно встановити його предмет, вплив на процесуальну позицію та можливість належного захисту. Заміна законного представника не є призначенням нового опікуна рішенням адміністративного суду. Вона здійснюється у передбаченому процесуальним законом порядку взаємодії з компетентними органами.

Фінансова доступність має оцінюватися за чинною редакцією закону. Пункт 12 частини другої статті 3 Закону України «Про судовий збір» передбачає несправляння збору за подання заяви, апеляційної та касаційної скарг про захист прав малолітніх чи неповнолітніх осіб [17]. Тому пропозиція вперше запровадити таку загальну гарантію для дитячих звернень не враховувала б наявного регулювання. Проблемним є правильне визначення того, чи захищається право дитини, особливо у змішаних вимогах представника. Після досягнення особою повноліття підстави пільг також потребують окремої перевірки.

Безоплатна вторинна правнича допомога може забезпечити професійне ведення справи дитини відповідно до статті 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [18]. Водночас адвокатське представництво не усуває потреби з'ясувати, хто уповноважений формувати процесуальну позицію від імені дитини. Належна організація допомоги має передбачати перевірку документів про представництво, пояснення дитині суті спору у доступній формі та виявлення обставин, за яких позиція дорослого суперечить її інтересам.

Участь прокурора також не може розглядатися як універсальний спосіб заповнення дефектів представництва. В офіційному повідомленні Верховного Суду викладено постанову від 19 березня 2024 року у справі № 340/11/23 щодо допомоги випускникам. Суд розмежував публічний інтерес у сфері охорони дитинства та індивідуальні майнові інтереси визначених осіб при оцінюванні підстав представництва прокурором [19, с. 30–32]. Отже, посилання на суспільну важливість дитячого захисту не підмінює перевірки конституційних і законодавчих передумов участі прокурора. Цей висновок стосується конкретної підстави представництва і не означає загальної заборони участі прокурора у справах, пов'язаних із захистом дитинства.

Воєнний стан змінює передусім фактичні умови реалізації процесуальних прав. Відсутність доступу до реєстру, евакуація, втрата зв'язку з представником або тимчасове перебування за кордоном можуть впливати на подання документів і своєчасність звернення. Кожна з цих обставин потребує встановлення у зв'язку з конкретною процесуальною дією.

Необхідно розрізняти строк первинного звернення за допомогою, строк її продовження та строк звернення до суду. Пункт 39 Порядку № 1751 містить спеціальний механізм вирішення питання про несвоєчасне продовження виплати з поважних причин за участю органу опіки та піклування. Виплата за минулий період обмежується встановленим у цьому пункті часовим проміжком [9]. Поновлення процесуального строку за КАС України саме собою не замінює такого рішення і не створює матеріального права за будь-який попередній період. Суд має перевірити, який саме строк став підставою відмови та чи застосовано належний механізм його оцінювання.

 ISSN 3083-5836 (PRINT), ISSN 3083-5844 (ONLINE)

Постанова Верховного Суду від 2 жовтня 2018 року у справі № 495/3711/17 демонструє значення індивідуального дослідження перешкод. Спір стосувався допомоги при народженні дитини на окупованій території та оформлення українського свідоцтва після судового встановлення факту народження. Суд урахував об’єктивні труднощі документування, а також відсутність доказів дати отримання позивачкою рішення про відмову [20]. Цю позицію використано як аналогію щодо оцінювання обставин. Вона не встановлює автоматичного поновлення всіх матеріальних або процесуальних строків для осіб, яких торкнулася війна.

Для доказування пропонується застосовувати послідовне встановлення обставин. Спочатку визначається дія, яку заявник мав учинити, та час, коли вона стала необхідною. Далі з’ясовується конкретна перешкода, тривалість її існування і вплив на можливість діяти. Після цього оцінюється поведінка особи після усунення перешкоди. Така перевірка дозволяє уникати як формального покладення всіх наслідків на дитину, так і необґрунтованого звільнення представника від виконання встановлених законом вимог.

Спеціальний воєнний механізм звернення з-за кордону, закріплений пунктом 40 Порядку № 1751, показує, що зміна місця перебування не завжди вимагає фізичного повернення заявника для оформлення допомоги [9]. Тому суду важливо перевіряти, чи орган застосував доступний спеціальний канал звернення та чи не вимагав дій, яких нормативний акт не передбачає. Одночасно не можна переносити це правило на всі допомоги, оскільки територіальні передумови інших програм можуть відрізнятися.

У спорах із суб’єктом владних повноважень доказування має враховувати доступ сторін до інформації. Адміністративний орган зазвичай володіє матеріалами заяви, даними про призначені виплати, результатами перевірок і підтвердженнями повідомлення. Вимога до дитини повторно відтворити інформацію, яка перебуває в розпорядженні відповідача, здатна створювати зайву перешкоду. Частина друга статті 77 КАС України покладає доказування правомірності оспорюваного рішення, дії чи бездіяльності на відповідача [14]. Проте це не означає презумпції виконання заявником усіх матеріальних умов допомоги. Судова перевірка має розмежовувати підтвердження права на виплату та обґрунтування законності адміністративної поведінки.

Пропонується оцінювати повноту судового поновлення за узгодженістю чотирьох елементів. Персональна визначеність означає встановлення дитини, право якої захищається, і належного отримувача коштів. Предметна визначеність передбачає точне позначення виду допомоги та порушеного обов’язку. Часова визначеність потребує обґрунтування початку виплати, спірного періоду й уже здійснених платежів. Виконавча визначеність означає наявність компетентного адресата та зрозумілих дій, виконання яких може бути перевірене. Цей підхід не запроваджує нових умов отримання допомоги. Він призначений для перевірки того, чи відповідає судовий спосіб захисту встановленому порушенню. Названі елементи застосовуються в межах предмета позову та встановлених обставин. Потреба виходу за межі позовних вимог має окремо обґрунтовуватися за частиною другою статті 9 КАС України [14].

Наприклад, за встановленого неправомірного припинення вже призначеної допомоги рішення має дозволяти з’ясувати, за який період поновлюється виплата і які суми підлягають урахуванню. Якщо відмова пов’язана з відсутністю статусного рішення, потрібно перевірити, чи оскаржується саме така відмова, чи бездіяльність іншого компетентного органу. Об’єднання всіх цих ситуацій у вимогу «відновити соціальний захист» створює ризик невизначеності предмета спору.

Потреба оперативного захисту реалізується через законні процесуальні форми. Стаття 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» не допускає довільного скорочення або прискорення форм судочинства [21]. Відповідно, спеціальні правила розгляду соціальних спорів, негайне виконання та судовий контроль слід застосовувати в межах КАС України. Створення для дитини позапроцесуального порядку не забезпечувало б стійкості отриманого результату.

Завершальним елементом захисту є виконання рішення. Пункт 1 частини першої статті 371 КАС України передбачає негайне виконання рішень про присудження визначених

періодичних виплат у межах суми стягнення за один місяць [14]. Цю норму не можна тлумачити як автоматичне негайне виконання будь-якого рішення зобов'язального характеру. Якщо суд лише зобов'язав повторно розглянути заяву, процесуальний результат відрізняється від присудження конкретної виплати. Отже, ефективність рішення залежить також від точності формулювання задоволеної вимоги.

Оновлені механізми КАС України дозволяють посилити захист після набрання рішенням законної сили. Частина третя статті 378 визначає невиконання рішення щодо відповідних соціальних виплат протягом двох місяців із дня набрання ним законної сили як самостійну підставу для зміни способу і порядку його виконання шляхом стягнення виплат [14]. Застосування цього положення потребує встановлення обсягу невиконаного обов'язку. Зміна способу виконання не повинна перетворюватися на присудження допомоги за новий період або на вирішення вимоги, якої суд раніше не розглядав.

Питання бюджетного фінансування потребує окремого розмежування. Частина п'ята статті 382-3 КАС України дозволяє за встановлених умов зменшити штраф або звільнити керівника від його сплати, зокрема за доведеного браку асигнувань і вжиття необхідних заходів для їх отримання [14]. Правовий наслідок стосується відповідальності керівника за виконання рішення.

Для вдосконалення правозастосування доцільно розробити узгоджені рекомендації щодо ідентифікації дитячих виплат у позовах і судових рішеннях. Вони мають передбачати перевірку виду допомоги, матеріального носія права, актуального представника, компетентного відповідача та спірного періоду. Інформаційні матеріали органів Пенсійного фонду і системи безоплатної правничої допомоги варто доповнити поясненням несправляння судового збору за захист прав дітей та доступних засобів судового контролю. Це пропозиції щодо організації застосування чинного права, які не підмінюють законодавчого визначення умов допомоги.

Висновки. Право дитини, позбавленої батьківського піклування, на державну соціальну допомогу потребує судового захисту з урахуванням юридичної самостійності кожного виду виплати. Допомога під опікою, забезпечення дітей у прийомних сім'ях, тимчасова підтримка та одноразові виплати не становлять єдиного неподільного права. Точна кваліфікація визначає склад учасників, предмет доказування і межі можливого присудження.

Запропонований підхід до перевірки повноти судового поновлення поєднує персональну, предметну, часову та виконавчу визначеність. Його призначення полягає в усуненні розриву між визнанням адміністративного порушення і фактичним отриманням належної допомоги. Вибір між повторним розглядом заяви та зобов'язанням прийняти рішення на користь дитини має залежати від установлених обставин і меж законного розсуду органу.

Воєнні перешкоди підлягають індивідуальному доказуванню. Необхідно розмежовувати строки звернення за допомогою, продовження виплати та судового оскарження. Спеціальні можливості звернення з-за кордону і несвоєчасного продовження допомоги застосовуються в межах відповідного правового режиму. Їх не можна механічно переносити на інші виплати.

Належне представництво, несправляння судового збору за звернення про захист прав дітей і доступ до правничої допомоги становлять взаємопов'язані гарантії. Передання функцій Пенсійному фонду вимагає визначати відповідача за конкретним обов'язком і спірним періодом. Завершенням захисту має бути перевірене виконання рішення із застосуванням чинних механізмів звітування та, за наявності законних підстав, зміни способу виконання. Подальші дослідження доцільно спрямувати на практику застосування цих оновлених інструментів саме у спорах щодо дитячих виплат.

Використана література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://www.president.gov.ua/documents/constitution (дата звернення: 01.07.2026).
2. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. Організація Об'єднаних Націй. URL: https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text (дата звернення: 01.07.2026).

3. Бориченко К. В. Щодо економічної доступності судового захисту права на соціальний захист. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* 2021. № 29. С. 40–46. DOI: https://doi.org/10.32837/npnuola.v28i29.714.
4. Петросян К. Є. Соціальні права в умовах війни. Поняття та судовий механізм їх захисту. *Актуальні проблеми права. Теорія і практика*. 2024. № 2(48). С. 177–185. DOI: https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-48-2-177-185.
5. Лавренюк О. Ю., Грігорова Г. Л., Ільїна А. О. Інститут соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 12. С. 535–537. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/124.
6. Чепкова К. О., Герасимчук Л. В. Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, під час збройного конфлікту. Український досвід. *Нове українське право.* 2025. № 4. С. 119–127. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2025.4.14.
7. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15 (дата звернення: 06.09.2026).
8. Про державну допомогу сім’ям з дітьми. Закон України від 21.11.1992 № 2811-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12 (дата звернення: 06.09.2026).
9. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім’ям з дітьми. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF (дата звернення: 01.08.2026).
10. Деякі питання виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, у тому числі з інвалідністю, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім’ях за принципом «гроші ходять за дитиною». Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2019 № 552. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2019-%D0%BF (дата звернення: 01.08.2026).
11. Деякі питання провадження діяльності з усиновлення та влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, соціального захисту дітей, залишених без батьківського піклування. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.03.2024 № 331. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2024-%D0%BF (дата звернення: 02.09.2026).
12. Про адміністративну процедуру. Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20 (дата звернення: 02.09.2026).
13. Про реалізацію експериментального проекту щодо централізації механізму виплати деяких державних допомог. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.06.2025 № 766. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/766-2025-%D0%BF (дата звернення: 03.09.2026).
14. Кодекс адміністративного судочинства України. Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15 (дата звернення: 03.09.2026).
15. Верховний Суд. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду за лютий 2023 року. 2023. С. 36–38. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Ogl_KCS_VS_lut_2023.pdf (дата звернення: 20.10.2026).
16. Верховний Суд. ВС висловив позицію щодо виплати одноразової грошової допомоги дітям-випускникам навчальних закладів, позбавленим батьківського піклування. 10.07.2020. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/967009/ (дата звернення: 03.09.2026).
17. Про судовий збір. Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17 (дата звернення: 04.09.2026).
18. Про безоплатну правничу допомогу. Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 (дата звернення: 03.08.2026).
19. Верховний Суд. Дайджест судової практики Верховного Суду щодо особливостей правового статусу прокурора в судовому процесі. Рішення, внесені до ЄДРСР з 2018 року по жовтень 2024 року. 2024. С. 30–32. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Daigest_prokyroru_2018_2024.pdf (дата звернення: 03.09.2026).
20. Верховний Суд. Несвоєчасне звернення за призначенням допомоги при народженні дитини призводить до порушення інтересів дитини. 11.10.2018. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/574375/ (дата звернення: 20.10.2026).
21. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 04.09.2026).

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Law No. 254k/96-VR, 28.06.1996. https://www.president.gov.ua/documents/constitution [in Ukrainian].
2. United Nations. (1989). Convention on the Rights of the Child. https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text.
3. Borychenko, K. V. (2021). Shchodo ekonomichnoi dostupnosti sudovoho zakhystu prava na sotsialnyi zakhyst [On the economic accessibility of judicial protection of the right to social protection]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»,* 29, 40–46. https://doi.org/10.32837/npnuola.v28i29.714 [in Ukrainian].
4. Petrosian, K. Ye. (2024). Sotsialni prava v umovakh viiny. Poniattia ta sudovyi mekhanizm yikh zakhystu [Social rights in wartime. The concept and judicial mechanism for their protection]. *Aktualni problemy prava. Teoriia i praktyka,* 2(48), 177–185. https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-48-2-177-185 [in Ukrainian].
5. Lavreniuk, O. Yu., Hrihorova, H. L., & Ilina, A. O. (2024). Instytut sotsialnoho zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia [The institution of social protection of orphans and children deprived of parental care]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 12, 535–537. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/124 [in Ukrainian].
6. Chepkova, K. O., & Herasymchuk, L. V. (2025). Zakhyst prav ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia, pid chas zbroinoho konfliktu. Ukrainskyi dosvid [Protection of the rights of orphans and children deprived of parental care during armed conflict. Ukrainian experience]. *Nove ukrainske pravo*, 4, 119–127. https://doi.org/10.51989/NUL.2025.4.14 [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2005). Pro zabezpechennia orhanizatsiino-pravovykh umov sotsialnoho zakhystu ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia [On ensuring organisational and legal conditions for the social protection of orphans and children deprived of parental care]. Law No. 2342-IV, 13.01.2005. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15 [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (1992). Pro derzhavnu dopomohu simyam z ditmy [On state assistance to families with children]. Law No. 2811-XII, 21.11.1992. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12 [in Ukrainian].
9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2001). Pro zatverdzhennia Poriadku pryznachennia i vyplaty derzhavnoi dopomohy simyam z ditmy [On approval of the procedure for granting and paying state assistance to families with children]. Resolution No. 1751, 27.12.2001. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF [in Ukrainian].
10. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2019). Deiaki pytannia vyplaty derzhavnoi sotsialnoi dopomohy na ditei-syrit ta ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia, osib z yikh chysla, u tomu chysli z invalidnistiu, hroshovoho zabezpechennia batkam-vykhovateliam i pryiomnym batkam za nadannia sotsialnykh posluh u dytiachykh budynkakh simeinoho typu ta pryiomnykh simyakh za pryntsypom «hroshi khodiat za dytynoiu» [Certain issues concerning state social assistance for orphans, children deprived of parental care and persons from these categories, including persons with disabilities, and remuneration for foster parents and family-type children's home parents under the money follows the child principle]. Resolution No. 552, 26.06.2019. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-2019-%D0%BF [in Ukrainian].
11. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). Deiaki pytannia provadzhennia diialnosti z usynovlennia ta vlashtuvannia ditei-syrit, ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia, sotsialnoho zakhystu ditei, zalyshenykh bez batkivskoho pikluvannia [Certain issues concerning adoption, placement of orphans and children deprived of parental care, and social protection of children left without parental care]. Resolution No. 331, 22.03.2024. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2024-%D0%BF [in Ukrainian].
12. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). Pro administratyvnu protseduru [On administrative procedure]. Law No. 2073-IX, 17.02.2022. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20 [in Ukrainian].
13. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025). Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proektu shchodo tsentralizatsii mekhanizmu vyplaty deiakykh derzhavnykh dopomoh [On implementation of the pilot project to centralise the payment mechanism for certain state benefits]. Resolution No. 766, 23.06.2025. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/766-2025-%D0%BF [in Ukrainian].
14. Verkhovna Rada of Ukraine. (2005). Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Procedure of Ukraine]. Law No. 2747-IV, 06.07.2005. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15 [in Ukrainian].

15. Supreme Court. (2023). Ohliad sudovoi praktyky Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu za liutyi 2023 roku [Review of the case law of the Civil Court of Cassation within the Supreme Court for February 2023]. Pp. 36–38. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Ogl_KCS_VS_lut_2023.pdf [in Ukrainian].
16. Supreme Court. (2020). VS vyslovyv pozytsiiu shchodo vyplaty odnorazovoi hroshovoi dopomohy ditiam-vypusknykam navchalnykh zakladiv, pozbavlenym batkivskoho pikluvannia [The Supreme Court stated its position on a one-off allowance for school graduates deprived of parental care]. 10.07.2020. https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/967009/ [in Ukrainian].
17. Verkhovna Rada of Ukraine. (2011). Pro sudovyi zbir [On court fees]. Law No. 3674-VI, 08.07.2011. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17 [in Ukrainian].
18. Verkhovna Rada of Ukraine. (2011). Pro bezoplatnu pravnychu dopomohu [On free legal aid]. Law No. 3460-VI, 02.06.2011. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 [in Ukrainian].
19. Supreme Court. (2024). Daidzhest sudovoi praktyky Verkhovnoho Sudu shchodo osoblyvostei pravovoho statusu prokurora v sudovomu protsesi. Rishennia, vneseni do YeDRSR z 2018 roku po zhovten 2024 roku [Digest of Supreme Court case law on the legal status of the prosecutor in judicial proceedings. Decisions entered in the register from 2018 to October 2024]. Pp. 30–32. https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Daigest_prokyroru_2018_2024.pdf [in Ukrainian].
20. Supreme Court. (2018). Nesvoiechasne zvernennia za pryznachenniam dopomohy pry narodzhenni dytyny pryzvodyt do porushennia interesiv dytyny [Late application for childbirth assistance leads to a violation of the child’s interests]. 11.10.2018. https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/574375/ [in Ukrainian].
21. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the legal regime of martial law]. Law No. 389-VIII, 12.05.2015. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 [in Ukrainian].

Piestsov R. H. Judicial protection of the right of children deprived of parental care to state social assistance under martial law

The article examines judicial restoration of the right of children deprived of parental care to state social assistance under martial law in Ukraine. Displacement, missing documents, changes in legal representation and the transfer of benefit administration to the Pension Fund create difficulties in accessing payments. The study aims to identify the conditions under which administrative proceedings secure the assistance legally due to a child. It combines doctrinal and systemic legal analysis with a purposive examination of judicial positions published by the Supreme Court. Assistance for children under guardianship is distinguished from support for children in foster families and family-type children’s homes and from temporary assistance. Particular attention is given to the difference between the child as the holder of a proprietary interest and the adult who receives the payment. The article examines the proper defendant, lawful representation, the statutory exclusion of child-rights applications from court fees and access to legal aid. It distinguishes benefit application deadlines, renewal periods and time limits for bringing proceedings. Wartime obstacles require an individual assessment of their causal connection with the inability to perform a specific procedural act. An approach to assessing the completeness of judicial restoration is proposed. It addresses the identification of the rights holder and recipient, the benefit concerned, the relevant payment period and the enforceable duties of the competent authority. The limits of mandatory relief and interim measures are examined alongside immediate enforcement, reporting obligations and changes to enforcement arrangements. The analysis incorporates recent amendments to Ukrainian administrative procedure and social assistance legislation. Recommendations concern the consistent application of existing safeguards and the actual receipt of payments without adding eligibility requirements unsupported by law.

Key words: *children deprived of parental care; state social assistance; judicial protection; administrative proceedings; martial law; legal representation; best interests of the child; Pension Fund of Ukraine; enforcement of judgments.*

Дата першого надходження статті до видання: 21.10.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 09.11.2026

ЗМІСТ

Андрусишин Богдан Іванович
АВТОНОМІЯ ЛЮДИНИ ТА ОБОВ'ЯЗОК МОТИВУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ
У СПРАВАХ ПРО НЕДІЄЗДАТНІСТЬ ЗА УЧАСТЮ ПРИСЯЖНИХ..... ***3***

Пєсцов Руслан Геннадійович
СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА ДІТЕЙ,
ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ,
НА ДЕРЖАВНУ СОЦІАЛЬНУ ДОПОМОГУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....**11**

 ISSN 3083-5836 (PRINT), ISSN 3083-5844 (ONLINE)

CONTENTS

Andrusyshyn B. I.
PERSONAL AUTONOMY AND THE DUTY TO GIVE REASONS
IN LEGAL INCAPACITY PROCEEDINGS INVOLVING LAY JUDGES..... ***3***

Piestsov R. H.
JUDICIAL PROTECTION OF THE RIGHT OF CHILDREN DEPRIVED
OF PARENTAL CARE TO STATE SOCIAL ASSISTANCE
UNDER MARTIAL LAW..... **11**

Наукове видання

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

Серія 18. Право

Випуск 50

Матеріали подані мовою оригіналу

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Дата розміщення онлайн – 09.11.2026 р.
Дата друку – 16.11.2026 р.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 2,55. Обл.-вид. арк. 2,18.
Замов. № 1026/871. Наклад 300 прим.
Віддруковано з оригіналів

Видавничий дім «Гельветика»
73021, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.